

HEILSA

Lagt til rættis: Vilmund Jacobsen

Asbest hevur verið brúkt til nógv ymisk endamál í byggi-og entreprenørvinnuni

Úrslitini ræðandi

Ein nýggj gransk-
ingarverkætlan vísir,
at fyrrverandi grann-
ar hjá einari eternit-
verksmiðju í Aalborg
- Dansk Eternit Fabrik
- eru í sjeý ferðir so
stórum vanda fyri at
menna lungnahinnu-
krabba, sum restin av
danska fólkinum er.

Universitets-
sjúkrahúsið í Aalborg
hevur nevniliga kann-
að fleiri enn 12.000
fólk, sum eru fødd í
tíðarskeiðnum 1940-
1970, og sum hava ging-
ið á einum av teimum
fýra skúlunum, sum
lógu nær við verk-
smiðjuna.

Orsøkin til økta
vandan fyri lungna-
hinnukrabba, sum hesi
fólk hava verið í, er
hugsandi, at tey hava
andað í seg eitrandi
asbeststøv. Eternit-
verksmiðjan í Aalborg
brúkti asbest í sínari
framleiðslu heilt upp í
1980-ini.

Nýtsla av asbesti
hevur annars verið
forboðin leingi, tí fyri
nógvum árum síðan
varð komið eftir, at
samanhangur var

millum at anda í seg
asbeststøv og eina røð
av krabbasjúkum.

Øyvind Omland,
sum er professari á
Arbeids-og Umhvørvis-
medisinskari deild, er
ovfarin av úrslitinum.

Professarin sigur,
at hann var í iva um,
hvørt tey yvirhøvur
fóru at síggja mun
í tittleikanum av
krabbameini í hesi
kanning. Men, at hesi
fólk, sum livdu nær-
indis verksmiðjuni,
hava verið í so stórum
vanda, hevði hann ikki
ímyndað sær.

- Hetta má sigast at
vera ræðuligt, tí tað
kann ikki vera mein-
ingin, at fólk skulu
vekka upp og ganga í
skúla, har vandin fyri
álvarsomum sjúk-
um er so stórusur, sigur
professarin, sum
hevur verið við til at
gjørt kanningina.

Allir fýra umrøddu
skúlar liggja minni
enn ein kilometur frá
staðnum, har Eternit-
verksmiðjan í Aalborg
lá, skrivar Ritzau.

vilmund@sosialurin.fo

UMTÓKT BYGGITILFAR KANN GEVA KRABBA

Asbest er eitt náttúrligt miniral og tilfar, sum áður varð nógv brúkt, serliga sum byggitilfar og til bjálving. Men, vegna vandan fyri, at støv úr asbesti kann vera heilsuskaðiligt og elva til ávísar krabbasjúkur, sum ofta vísa seg fleiri ár seinni, er tilfarið vorðið bannað at brúka í flestu londum

Krabbamein, sum
stendst av asbeststøvi
úr arbeidstilfari, vísir seg
ofta eftir 30-60 árum, og
tað rakar oftast tey, sum
hava arbeitt við tilfari-
num.

Bæði í Danmark og
fleiri øðrum londum var
asbest ógvuliga væl um-
tókt byggitilfar, tí hetta
var so eldfast og hevði
bjálvandi eginleikar. Har-
afturat var tilfarið lutfals-
liga bíligt.

Asbest hevur verið
brúkt í einari røð av
byggiverkætlanum til
eitt nú gólv, veggir, loft
og sum takplátur og
klæðningur. Tilfarið
hevur eisini verið nógv
brúkt til ventilatións-
skipanir og til vatnleið-
ingar og kloakkir. Asbest
hevur eisini verið brúkt
til bjálving av hitarørum,
íløt og til pløgg, sum verja
móti nógvum hita.

Áður var eisini vanligt,
at eitt nú skip og tok vóru

bjálvað innan við asbesti,
sum varð sproyrað á
veggirnar. Harafturat
hevur tilfarið verður
brúkt til blómukassar,
bremsuskivur, pakning,
drívreimar og sum tilfar
til filtur.

Asbest er bygt upp av
einari røð av náttúrligum
miniralum.

Tá tú arbeidir við
asbesti, ríivist tað sundur í
mikroskopiskar, avlangar
fíprur, sum menniskju
kunnu anda í seg sum
støv.

Tá hetta hendir, kunnu
asbestfíprur treingja
út í lunguni. Jú, tynri
fíprurnar eru, jú longri
út í luftrásina kunnu
tær sleppa. Tær tynstu
fíprurnar kunnu treingja
heilt út í blóðvegirnar og
spreiða seg til ymiskar
partar av likaminum.

Tað er prógvað, at as-
best kann vera orsøkin
til krabbamein í lungum,
hálsi og eggrótini eins

og í serstøkum hinnum
kring lunguni, búkrúm
og hjarta. Eisini er ávísar
illgruni um, at asbest við-
virkar til krabbamein í
svølggrumi, langa, enda-
tarmi og maga.

Longu miðskeiðis í
1950-unum varð staðfest,
at asbest kann vera orsøk
til lungnakrabba. Seinni
er so eisini staðfest, at
vandin fyri krabbameini
økist munandi, um tú
bæði roykir og hevur
verið útsettur fyri as-
besti.

Men, hvør kann so
hava fingið asbest í seg?

Flestu, sum hava
verið útsett fyri asbesti,
hava verið tað gjøgnum
arbeidsumhvørvi, sum
viðkomandi hevur verið
partur av.

Eisini tey passivu

Men, tað eru eisini dømi
um ávirkan av asbesti,
tó at fólk ikki hava verið
partur av nøkrum arbeiði,

men bara hava havt til-
farið tætt at sær.

Dømi eru soleiðis um,
at fólk, sum eru í familju
við arbeidsmenn, ið hava
arbeitt við asbesti, eru
vorðin sjúk, og tá kann
eitt nú vera talan um
kvinnur, sum hava vask-
að arbeidssklæði, ið vóru
dálkað við asbesti.

Dømir eru eisini um
fólk, sum hava búð ella
arbeitt tætt við verk-
smiðjur, ið arbeiddu við
asbesti, sum eru vorðin
sjúk. Talan kann eitt nú
vera um verksmiðjur ella
skipasmiðjur sum brúktu
asbest.

Tað vísir seg eisini, at
krabbamein, sum hevur
sínar røtur í asbesti,
oftari rakar menn enn
kvinnur. Orsøkin er, at
ávirkanin av asbesti
gjarna hevur verið knýtt
at umhvørvum, har menn
arbeiddu.

Kelda: cancer.dk